

Anton Stres

Leksikon filozofije Dodatek

A silhouette of a bird perched on a bare branch against a sunset background. The sun is low on the horizon, creating a warm orange and red glow. The bird is facing left, and the branch it sits on extends from the right side of the frame towards the center. The background shows a dark horizon line and some faint clouds.

1851

Anton Stres

Leksikon
filozofije
Dodatek

CELJSKA MOHORJEVA DRUŽBA
— Prva slovenska založba —

Anton Stres
LEKSIKON FILOZOFIJE
Dodatek

© Anton Stres in Celjska Mohorjeva družba, 2022
Vse pravice pridržane.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

1(031)

STRES, Anton

Leksikon filozofije. Dodatek / Anton Stres. - Celje : Celjska Mohorjeva družba : Društvo Mohorjeva družba, 2022

ISBN 978-961-278-579-6
COBISS.SI-ID 99683587

b

Badiou, Alain (1937–) je študiral na prestižni École Normale Supérieure (ENS) v Parizu, od 1969 do 1999 pa je poučeval na Univerzi Paris VIII (Vincennes-Saint Denis), nato pa kratek čas na ENS. Tudi njegov oče je bil nekdanji študent na ENS, enako mati. Oče je bil pomemben socialistični politik, dolgoletni župan Toulousa, ki je zapustil politiko iz protesta do premalo odločne socialistične smeri in se vrnil k poučevanju višje matematike. Tudi njegov sin je študiral najprej matematiko, ki ji v svoji filozofiji namenja pomembno mesto, ko značilno trdi, da je »pesniško ontologijo« treba nadomestiti z »matematično ontologijo« (*L'être et l'événement*, Seuil 1988, 16). Matematični logiki pripisuje pomembno mesto v konstituiranju nove ontologije. Eni ga uvrščajo med najvidnejše sodobne francoske filozofe, drugi pa poudarjajo njegovo skrajno levičarsko in maoistično politično in ideološko usmeritev. Kot filozof je oster kritik francoske postmoderne filozofije, kakor jo predstavljajo Lyotard, Deleuze in Derrida. Je politično zelo angažiran teoretik, dejaven v levičarskih gibanjih, ki so sledila majniški revoluciji 1968. Bil je eden od voditeljev in mislecev maoistične marksistično-leninistične Zveze marksistične mladine Francije. Je nasprotnik demokratičnega političnega sistema in svobodnega tržnega gospodarstva («kapitalizma») in zagovornik komunizma. Zavzema se za nestransko »neposredno demokracijo« kot neposredno vplivanje »ljudskih množic« na ukrepe oblasti. Poleg teoretičnih spisov je napisal tudi več romanov in dram.

Alain Badiou kot kritik postmodernistične »antifilozofije« trdi, da je klasično ontološko vprašanje po bitju in biti še vedno vredno filozofskega zanimanja, kar dokazuje s svojim temeljnim ontološkim delom *L'être et l'événement* (*Bit in dogodek*). Obravnava odnos med bitjo nastale navzočnosti in dogodkom, ki kot novost to stabilno bit ruši. Za Badiouja, ki je imel matematiko »v krvi«, je značilno, da uvaja v filozofijo matematiko in vidi v matematični teoriji o množicah pot do odgovorov na temeljna ontološka vprašanja (ONTOLOGIJA). A njegova temeljna kategorija je DOGODEK. Nič ne pripada samemu sebi, vse so zato le dogodki nečesa neizrekljivega drugega, ki sebi ne pripadajo. Dogodek je

vse, tudi polje resnice in je v nasprotju s stabilno situacijo, saj predstavlja prelom s to urejeno stabilnostjo. Še več, je nekaj novega, ki se ne da zvesti na obstoječi red. To spominja na interpretacijo, ki jo je H. Arendt dala Avguštinovemu pojmovanju novega začetka. Dogodek je nekaj novega, nekaj še ne videnega, kar ni brez povezave s klasičnim pojmom svobodnega dejanja in z Badioujevo revolucionarno politično filozofijo. Če so torej svobodni dogodki nekaj povsem novega, ki jih ni mogoče zvesti za prejšnje stanje, predstavljajo ti dogodki čisto mnogoterost ali množico vseobsegajočega Enega, a brez poslednje poenotenosti. Videz poenotenosti, kakor jo dajejo sodobne politične ureditve, je samo pojavna oblika, za katero stoji čista mnogoterost. Klasična trditev o enosti vsega, kar je, je s tem zavržena. Ostaja seveda čista uganka, kako Badiou to ve. Je to kaj več kot čisti postulat revolucionarne misli? Je to nekakšna ontologija revolucionarnih sprememb, za katero mora biti uresničena, idealna stvarnost nekakšna trajna »fata morgana«? Je to ideologija ali filozofija? Sicer pa po Badiouju filozofija nima svoje resnice, temveč se z njeno pomočjo izreka resnica, ki jo prinašajo dogodki na področju njenih štirih »sidrišč«, ki so hkrati omogočujoči pogoji filozofije. To so: (1) ljubezen, kakor jo razčlenjuje (Lacanov) psihoanaliza; (2) umetnost, kjer postavlja v ospredje poezijo; (3) politika in (4) znanost kot veda o biti, kjer je odločilna matematika. Ta »sidrišča« resnice so avtonomna: njihove resnice veljajo znotraj njih in kot take samo znotraj svojega področja. Filozofija nima svoje resnice, ampak samo omogoča, da se resnica na teh področjih izreka v njej sami. Seveda se zastavlja vprašanje izrekanja njihovih resnic. Glede na to, da so od štirih avtonomnih področij resnice kar tri praktične in ne teoretske narave, je tudi filozofija, ki izgovarja in zлага njihove resnice, predvsem resnica o praktični plati življenja, ki ga izkuša vsak subjekt kot bitje ljubezni, umetnosti in politike.

Baumgarten, Alexander Gottlieb (1714–1762) je bil doma v Berlinu, študiral je na univerzah v Halleju in Jeni ter bil dejaven kot profesor filozofije v Frankfurtu na Odri. Njegov učitelj in vzornik je bil Chr. Wolff, ki predstavlja vrhunec racionalistične filozofije Leibničevega kova. H klasičnima filozofskima panogama metafiziki in etiki je dodal še estetiko in tudi skoval ta

izraz. Velja za ustanovitelja filozofske estetike, ki jo pojmuje kot samostojno filozofsko panogo in kot splošno »vedo o čutnem spoznanju«. Vzporedno in analogno umskemu spoznavanju, kakor ga raziskuje in utemeljuje logika, obstaja tudi čutno spoznavanje, ki se nanaša na to, kar je lepo. To spoznavanje je »okus«, s pomočjo katerega čutno spoznamo posebno vrsto popolnosti stvari, ki je njihova lepota. Gre za alogično, a kljub temu resnično in pravo spoznanje, spoznanje lepega. Estetika po Baumgartnu ni več podrejena vedi o dobrem (etiki) kakor v sholastiki, ampak postane povsem samostojna filozofska panoga. Estetika se tudi ne ukvarja s kakršnim koli čutnim zaznavanjem, ampak z zaznavanjem in spoznavanjem lepega s pomočjo posebnega čutnega zaznavanja ali okusa. Baumgarten tako na novo ovrednoti čutno zaznavanje, ki je veljalo za nejasno in megleno, on pa ga hoče preoblikovati v pravo in jasno spoznavanje ali dožemanje lepega. Znano je, da je po Baumgartnovih delih iz metafizike in uvoda v filozofijo, v katerih se ta opira na Leibničevo in Wolffovo filozofijo, Kant predaval filozofijo v svojem začetnem obdobju, preden je s svojimi kritikami (*Kritika čistega uma* je prvič izšla 1781) postal neizprosni kritik te iste racionalistične metafizike.

Benjamin, Walter (1892–1940) je bil nemški filozof in umetnostni kritik. Izhajal je iz berlinske judovske družine in študiral filozofijo, germanistiko in umetnostno zgodovino v Freiburgu, Berlinu in Bernu. Po doktoratu s področja umetnostne kritike je deloval kot publicist in prevajalec iz francoščine. Povezal se je z nekaterimi vidnimi predstavniki FRANKFURTSKE ŠOLE in velja za njenega pripadnika. Gojil je tesne stike z marksistično usmerjenimi misleci in pisci (B. Brecht, E. Bloch, G. Lukács) in se tudi sam približeval dialektičnemu materializmu, hkrati pa tudi judovskemu misticizmu in mesianizmu, kjer je imel nanj vpliv judovski mislec Gershom Scholem. Bil je tudi prijatelj in sodelavec komunističnega pisca B. Brechta. Kot prevajalec francoskih književnih del je pogosto in dalj časa bival v Parizu, njegova bližina marksizmu pa ga je za nekaj časa pripeljala tudi v boljševistično Moskvo. Po vzponu Hitlerja na oblast je kot begunec živel v Parizu ob podpori prijateljev in članov Frankfurtske šole, ki so emigrirali v

ZDA. Po nemški zasedbi Francije je poskušal pobegniti v ZDA. Na meji med Španijo in Francijo je v nevarnosti, da ga ujame Gestapo, naredil samomor. Čeprav se je v svojem pisanju posvečal zelo različnim področjem, med katerimi ima literarna in na splošno umetnostna kritika osrednje mesto, je v svojih filozofskih stališčih odločen nasprotnik idealizma, če le-ta pomeni poudarek na občem bistvu nasproti posamezniku, na večni resnici nasproti trenutnemu izrazu ter občeveljavnem »znanstvenem« spoznanju nasproti osebni izkušnji v srečanju enkratnega jaza s stvarnostjo. Resnica pa se predvsem razkriva in razodeva v umetnosti. Za njegovo pojmovanje umetniškega dela je značilen pojem »avre« kot enkratnega sija naravnih in predvsem umetniških del, ki kot Kantova »vzvišenost« ali sublimnost v doživetju ustvarja občutek presežnega, saj od svoje neposredne tvarnosti usmerja preko sebe v neko skrivnostno in neupodobljivo onstranstvo. Temu nasproti deluje tehnično kopiranje in reprodukcija umetniških del, ki ukinja njihovo pristnost in zmožnost, da postanejo izhodišče doživetja avre. S te plati se tudi Benjamin pridružuje kritiki OBJEKTIVACIJE in REIFIKACIJE, kakršna prevladuje v sodobnem tehničnem, instrumentaliziranem, spolitiziranem in skomercializiranem svetu. Ta kritika je značilna za mnoge mislece, ki se povezujejo s Frankfurtsko šolo.

Biopolitika (gr. *bios* 'življenje', politika kot izvajanje oblasti) je izraz, ki ga je uveljavil francoski filozof M. Foucault za označevanje spremembe izvajanja politične oblasti, ki nastopi v novem veku. Politična oblast se začne ukvarjati celo z življenjem svojih podanikov in s tistimi dejavniki, ki na življenje vplivajo: prehrana, higiena, zdravstvo, nataliteta, družinska politika, življenjska doba in podobno. Politična oblast začenja torej uravnati življenje kot tako. Tako se oblast izvršuje kot oblast nad življenjem in ne samo kot oblast nad smrtjo (pravica do usmrtitve). Biopolitika se zanima za življenje, nanj vpliva, ga usmerja, pospešuje ali uničuje. Posledica te politične usmerjenosti na biološko življenje pa je tudi določen »vitalizem«, ki postavlja v ospredje življenje kot tako, ne pa tudi druge vrednote, kot so človekovo dostojanstvo in njegova etična integriteta, ki so za človeka še bolj temeljne kakor življenje kot biološki pojav.

Seznam vseh gesel iz *Leksikona filozofije (2018)* in *Dodatka*

(z zvezdico so označena gesla, ki so kazalke na drugo geslo,
podčrtana gesla so imena obravnavanih filozofov,
gesla v ležeči pisavi so v *Dodatku*)

A = A	Advaita	Ambivalentnost
A contrario	Aevum	<u>Ambshell, Anton</u>
A dicto secundum quid ad dictum simpliciter	Afekt	Amfibolija
A dicto simpliciter ad dictum secundum quid	Aficirati	Amfibologija*
A fortiori	Afirmacija	Amicus Plato, sed magis amica veritas
A maiore ad minus	<u>Agamben, Giorgio</u>	<u>Amonij Aleksandrijski,</u> <u>Hermijev sin</u>
A pari	Agape	<u>Amonij Sakkas</u>
A parte ante	Agatologija	Amor fati
A parte post	Agens	Amoralizem
A parte rei	Agere sequitur esse	Amoralnost
A posteriori	Agnosticizem	Ampliacija
A priori	Ahamkara	Amplifikacija*
Ab esse ad posse valet consequentia	Ahimsa	An sich
Abderčani	Ajatana	Anagogija
Abderiti*	Akademija	<u>Anaksagora</u>
Abdukcija	Akademik	<u>Anaksarh</u>
<u>Abelard, Peter</u>	Akatalepsija	<u>Anaksimander</u>
Abhiniveša	Akcidenca	<u>Anaksimen</u>
Abiogeneza	Akolutija	Analitična filozofija
Abnormen	Akozmozem	Analitična sodba
Absolutizem	Akrasija	Analitika
Absolutni idealizem	Akroamatičen	Analiza
Absolutno	Aksiologija	Analogia entis*
Abstrakcija	Aksiološko	Analogija
Abstrakten	Aksiom	Anamnaza
Abstraktiven	Aktivizem	Ananda
Absurd	Aktualiteta	Ananke
Absurden*	Aktualizem	Anarhizem
Absurdizem	<u>Albert Veliki</u>	Anatman
<u>Abubacer*</u>	Alegorija	Ancilla theologiae
<u>Abul-Valid Muhamad Ibn</u> <u>Ahmad Ibn Rušd*</u>	<u>Aleksander Haleški</u>	Androgenizem
<u>Abunaser*</u>	<u>Aleksander iz Afrodiziade</u>	<u>Andronik z Rodosa</u>
Acedia	Aleksandrijska šola	Anima
Acervus	Aleksandrinci*	Anima mundi
Actus purus	<u>Alembert, Jean le Rond d'</u>	Animal rationale
Ad hoc	Aletheia	Animalizem
Ad hominem	Algoritem	Animatizem
Ad impossibilia/impossibile nemo tenetur	Alienacija	Animizem
Ad rem	Alkimija	Animus
Adaequatio intellectus et rei	Alocentričnost	Anomija
Adekvaten	Alogično	<u>Anscombe, Gertrude Elizabeth</u> <u>Margaret</u>
Adhiatman	<u>Alpharabius*</u>	Ante rem
Adiafora	Als ob	Antecedens
<u>Adler, Alfred</u>	Alter ego	<u>Antifon</u>
<u>Adorno, Theodor Wiesengrund</u>	Alteracija	Antilogija
	Alternativa	Antinomianizem*
	<u>Althusser, Louis</u>	Antinomija
	Altruizem	

<u>Antinomizem</u>	Arheus	<u>Bachelard, Gaston</u>
<u>Antioh iz Askalona</u>	Arijanizem	<u>Bacon, Francis</u>
<u>Antipater iz Kirene</u>	<u>Aristip iz Kirene</u>	<u>Bacon, Roger</u>
Antiperistaza	<u>Aristip Mlajši</u>	Badenska šola
<u>Antisten</u>	Aristokracija	<u>Badiou, Alain</u>
<u>Antistrephon</u>	Aristokratizem*	<u>Baudrillard, Jean</u>
Antiteizem	<u>Aristotel</u>	<u>Bauer, Bruno</u>
Antiteza	Aristotelizem	<u>Baumgarten, Alexander</u>
Antropično	<u>Arkezilaj</u>	<u>Gottlieb</u>
Antropocentrizem	Artha	<u>Bayle, Pierre</u>
Antropolatrija	Ascetika*	<u>Beauvoir, Simone de</u>
Antropologija	Asebeia	Behaviorizem
Antropologizem	Aseitas	Bellum omnium contra omnes
Antropomorfizem	Asertoričen	<u>Benjamin, Walter</u>
Antropopatizem	Asketika	<u>Bentham, Jeremy</u>
Antropoteizem	Askeza	<u>Berdjajev, Nikolaj</u>
Antropozofija	Asociacija	<u>Aleksandrovič</u>
<u>Anzelm Canterburyski</u>	Asociacionizem	<u>Bergson, Henri Louis</u>
Aoristía	Asylum ignorantiae	<u>Berkeley, George</u>
Apagogija	Ataraksija	Bhagavad Gita
Apatija	Ateizem	Bhakti
Apeiron	Athamastia	Bhedabheda vedanta
<u>Apel, Karl-Otto</u>	Atheismusstreit*	Bilokacija
Apercepcija	Atman	Biocentrizem
Aplikativna etika	Atomarni stavek	Bioetika
Apodiktičen	Atomizem	Biologizem
Apofantičen	Atribut	Biomorfizem
Apofantika	Audiatur et altera pars	<u>Biopolitika</u>
Apofatičen apofatizem	Aufhebung	Bios theoretikos
Apofatizem*	<u>Aurobindo Ghose, Šri</u>	Biozofija
Apokalipsa	<u>Austin, John Langshaw</u>	Bistvo
Apokatastaza	Autološki*	Bistvogledje
Apolinične lastnosti	Autos epha	Bit
Apophasis	Avatara	Biti
Aporema	<u>Avempace, Ibn Badža</u>	Bitje
Aporetika	<u>Avenarius, Richard</u>	Bitnost
Aporija	Averoizem	Bivalentnost
Aprezentacija	<u>AverroesAbul-Valid Muhamad</u>	Blago
Apriorizem	<u>Ibn Ahmad Ibn Rušd</u>	Blaženost
Arabska filozofija	Avesta	<u>Bloch, Ernst</u>
<u>Arendt, Hannah</u>	<u>Avguštin, Avrelij*</u>	<u>Blondel, Maurice</u>
Argument	Avguštinizem	<u>Bodin, Jean</u>
Argumentum a pari	<u>Avicbrol*</u>	<u>Boetij</u>
Argumentum ad absurdum	<u>Avicbron</u>	Bog
Argumentum ad hominem	<u>Avicena</u>	Bog filozofov
Argumentum ad ignorantiam	Avidja	<u>Böhme, Jakob</u>
Argumentum ad misericordiam	Avtarkija	<u>Bolzano, Bernhard</u>
Argumentum ad populum	Avtologija	<u>Bonaventura</u>
Argumentum ex auctoritate	Avtonimija	Bonum commune
Argumentum ex consensu gentium	Avtonomija	Bonum diffusivum sui
Argumentum ex contrario	Avtoritarnost	<u>Bošković, Ruder Josip</u>
Argumentum ex silentio	Avtoriteta	<u>Bradley, Francis Herbert</u>
Arhe	Avtotelizem	Brahman
Arhetip	<u>Ayer, Alfred Jules</u>	<u>Bratiz Norbert</u>
	<u>Baader, Franz Xaver von</u>	<u>Brentano, Franz Clemens</u>